

Het vorige artikel ging vooral over de Nederlandsche Arbeidsdienst en de bouw van de kampen waaronder het kamp aan de Bovenweg nabij Donkerbroek. In dit artikel gaan we in op de jaren tijdens de Tweede Wereldoorlog. We doen dit aan de hand van verschillende gesprekken die wij naar aanleiding van ons onderzoek hebben gehad.

Wij spraken onder andere met de heer Rein Bakker. De heer Bakker was inmiddels 93 jaar en woonachtig te Leeuwarden. Bakker vertelde ons dat hij in de winter van '42 op '43 in het NAD-kamp van Donkerbroek gezeten had voor zijn 'dienstplicht'-periode voor de Nederlandsche Arbeidsdienst. Er waren in het kamp 6 slaapbarakken. Per barak konden 54 personen slapen, dit verdeeld over drie kamers. Verder was er een kantinebarak waar 2 x per week een uur les door de kampcommandant werd gegeven in het nationaal socialisme. Naast de commandant was er een per barak een soort sergeant die leiding over de kadetten had. De kadetten werden eigenlijk klaargestoomd om in Duitsland te werken, zonder dat ze dit overigens eerst doorhadden.

Bakker was van de verplichte lichte lichte omdat hij in overheidssdienst werkte (sinds 1939 bij het PEB). Overheidsdienaren waren verplicht hier aan deel te nemen. Het kamp had toen dus al geen vrijwillig karakter meer. De kampleiding kon er slecht tegen dat ze onderling Fries spraken en reageerden hier chagrijnig op. De kadetten hielden er van om de boel te saboteren en kregen vaak straf. Zo schraapten ze b.v. de werkbrokken met schilmesjes af zodat ze voor de volgende lichte kadetten onbruikbaar waren of draiden ze 's avonds het dak met hun schep los (zat met vleugelmoeren vast) en tilden het vanaf de stapelbedden met de voeten op om het vervolgens te laten vallen. Hilariteit alom onder de kadetten. Bij wijze van straf mochten ze soms het kamp niet uit op woensdagavond en zaterdag en zondag. Dit waren de vrije momenten. In het halfjaar is Bakker twee keer met verlof naar huis geweest in Leeuwarden. Hij ging dan met een goederenwagon van de NTM-tram vanuit Donkerbroek, Gorredijk naar Drachten en vandaar naar Leeuwarden.

Het dagprogramma in het kamp was als volgt. Om 07.00 uur stond men op voor wassen en ontbijt. Daarna om 08.00 uur opstellen op het exercitieterrein om dan in colonne af te marcheren naar de Haule waar ze in de heideontginning werkten. Ze hebben onder andere de zandreed naar het Blauwe Bos voor de ijsbaan in de Haule aangelegd en het gebied achter de ijsbaan ontgonnen. Tijdens het marcheren zongen ze marsliedertjes uit de zangbundel van de NAD. Ze hadden dan 'de mooie schep' (foto 1)

NAD kamp 115 Donkerbroek (2)

over het schouder. Ze droegen donkergroen geverfde uniformen van het Nederlandsche leger. Het ontginnen gebeurde met de 'werkschep' en lories. Ook hier werd er op onbewaakte momenten gesaboteerd. Zo lieten ze b.v. met opzet bij de lories op elkaar botsen zodat de wielen niet meer wilden draaien. De kampleiding had dan het smoor behoorlijk in.

Rond 12 uur waren ze weer terug in het kamp en kregen ze warm eten. Dit was een karige en sobere maaltijd. Ze mochten zich hierna dan een uurtje „deljaan". Vanaf 14.00 uur was het dan exercitie en sport. Er werden dan lange marsen gemaakt in de omgeving. Bij het avondeten rond 18.00 uur kregen ze ieder twee stukken brood. Bakker wist zich niet zo goed meer te herinneren wat ze 's avonds deden. Er werd veel geauwweerd onderling. Ook werd er veel gekaart. Om 21.30 uur was het dan appél. De kleding moest volgens voorschrift opgevouwd zijn en precies goed, eerder mochten ze niet op bed. Het was dus een streng en militaristisch regime in het kamp.

Via de (Gereformeerde) Kerk kreeg de heer Bakker samen met een maat kunde aan de familie Drost in Donkerbroek. Hier mochten ze op bezoek op vrije momenten. De familie Jaap en Atsje Drost woonde aan de Herenweg in het Oost van Donkerbroek. Jaap was boerenarbeider bij de naastliggende boer. Ze werden daar hartelijk ontvangen. Wanneer ze kwamen stond er altijd een pan met gebakken aardappelen klaar die ze dan opsmikkelden. In het kamp kregen ze nl. niet veel eten en dus hadden ze doorgaans wel zin in wat eten. Wanneer ze straf hadden en het kamp niet uit mochten bracht vrouw Drost vaak een pannetje met eten bij het hek waar ze het dan stiekem opaten want de kampleiding mocht dit niet weten. Bakker heeft na de oorlog altijd contact met de familie Drost gehouden.

Er waren meer kampbewoners die kunde in Donkerbroek en Haule kregen en tot lang na de oorlog ook contact hielden. We spraken hierover ook met de heer Eeuwe de Vries (94) en mevrouw Hennie de Vries-Veenstra (91) wonende aan de Zwetteweg op de kruising tegenover Groenbedrijf Menken. Mevrouw De Vries woonde in

de oorlog met haar ouders op de boerderij. Zij had toen inmiddels met haar man verkeren. Hij was in die periode ondergedoken in Fochteloo vanwege de verplichte Arbeitseinsatz. Ook zij hadden in de oorlog kampbewoners over de vloer.

Ze noemde ons Koos van der Houten uit Badhoevedorp. Met hem hebben ze altijd contact gehouden. Ze waren ook nog op zijn begrafenis geweest. Ook was er Anton Kool. Hij kwam van Amsterdam en kon erg mooi tekenen. Ze liet ons twee houtskoolschetsen van hem zien. De ene tekening is

Foto Anton Kool in NAD-uniform.

NAD-uniform. Ze wist niet wat er van hem is geworden. Verder noemde ze o.a. nog een Albert Lever uit Borger en een Sjoerd Sloot uit Langedijk.

Mevrouw De Vries vertelde tevens dat ze een keer met een buurmeisje naar een open avond in het kamp was geweest. Dit op uitnodiging van de jongens die bij hen kwamen. Die jongens vonden het prachtig dat ze kwamen. Op onze vraag of hun ouders dit

Foto 1: Tijdens het marcheren zongen ze marsliedertjes uit de zangbundel van de NAD. Ze hadden dan 'de mooie schep' over het schouder.

wel vertrouwden gaf ze aan dat de jongens zoals Koos en Anton goede jongens waren en dat het wel vertrouwd voelde. Ze waren overigens niet al te lang in het kamp gebleven die avond. Even rondgekeken en toen weer snel weg, want ze vonden het toch wel wat eng. Ze herinnert zich niet heel veel meer van het kamp zelf. Wel de barakken en een kantinebarak waar ze ontvangen werden.

Van mevrouw Antje Drost van de Buursterlaan kregen we nog een foto

Gerrit Leidekker in uniform met de schep in de houding.

van Gerrit Leidekker uit Rotterdam. De foto toon hem in uniform met de schep in de houding. De foto is voor 1 van de barakken in Donkerbroek genomen. Zij woonde in de oorlog aan de Bovenweg waar nu de familie Tel woont.

Ds. Nijhuis die in de oorlog dominee voor de Gereformeerde Kerk was, weet in het jubileumboek 'Bouwen aan de Kerk' nog een mooie anekdote te benoemen. De kampbewoners mochten op zondag naar de kerkdienst van hun keuze. De stoet kwam dan in marstempo onder leiding vanuit het kamp naar het dorp. Voor de Gereformeerde Kerk werd halt gehouden waarna het commando werd gegeven "Gereformeerden uit-treden". De rest marcheerde dan door naar de Hervormde Kerk om daar de dienst bij te wonen.

Tot zover het tweede artikel. In het derde en laatste artikel gaan we in op het einde van de oorlog en de nieuwe bestemming die het kamp toen kreeg.

Op zaterdag 18 juni a.s.
is weer de

**jaarlijkse
rommelmarkt**

ten bate van sv Donkerbroek

Uw kunt uw spullen des
morgens bij de weg zetten
(geen meubilair)

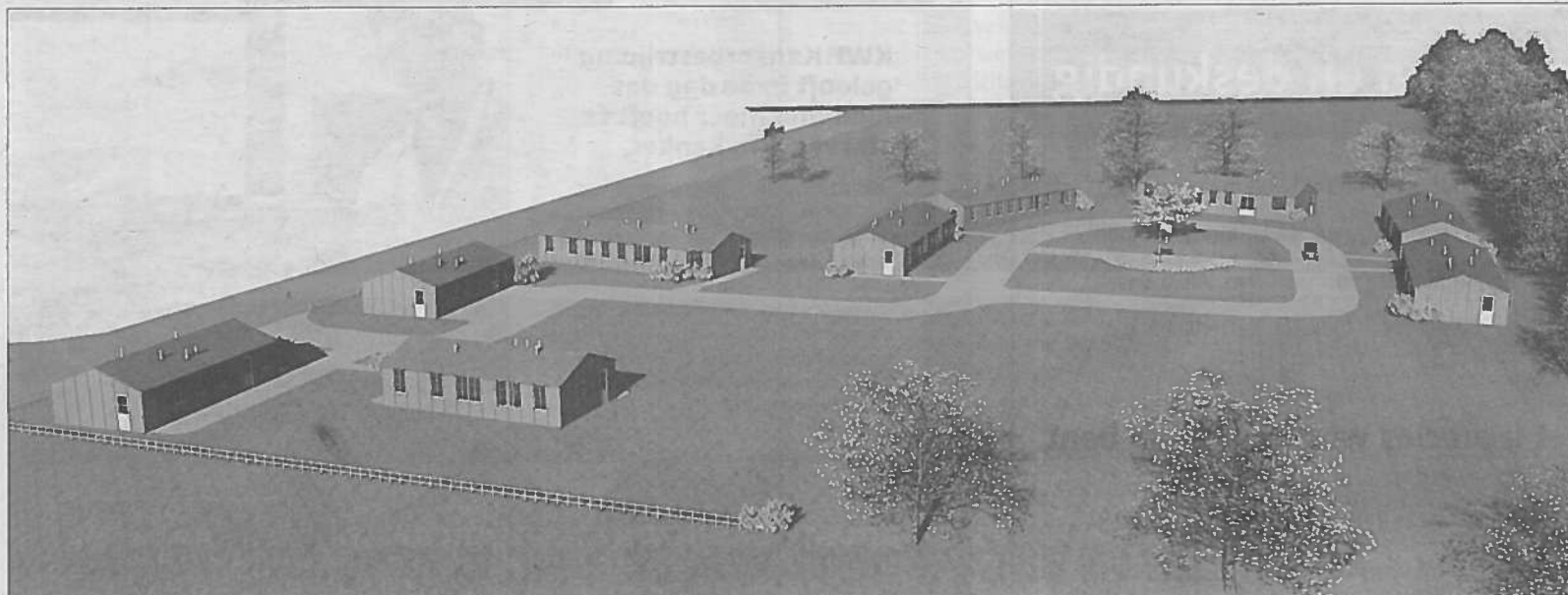
Locatie rommelmarkt:
Mr. Brunstingweg

Aanvang: 13.00 uur
Einde: 16.00 uur

Verkoop per opbod zal in
3 ronden plaats vinden.

Trekking verloting
± 16.00 uur door burge-
meester van Donkerbroek

**Komt allen en steunt
uw sportvereniging**

Kamp in 3D